

Sygn. akt IV CSK 95/17

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 15 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa T. S., Z.K.

i J. S.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 15 lutego 2018 r.,

skargi kasacyjnej powodów

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]z dnia 28 października 2016 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie domagali się zapłaty odszkodowania w zakresie obejmującym szkodę rzeczywistą z tytułu przejęcia gospodarstwa rolnego decyzją uznaną za wydaną z naruszeniem prawa, oraz w zakresie utraconych korzyści za ostatnie 10 lat z tytułu niemożliwości wydzierżawienia gospodarstwa, które utracili z naruszeniem prawa.

Sąd I instancji uwzględnił powództwo w części obejmującej roszczenie odszkodowawcze z tytułu szkody rzeczywistej, natomiast oddalił powództwo w przedmiocie żądania obejmującego utracone korzyści. Uznał, że zaistniały przesłanki uzasadniające zasądzenie odszkodowania tylko w zakresie obejmującym *damnum emergens*, ponieważ powodowie utracili własność w następstwie wydania decyzji o przejęciu gospodarstwa z naruszeniem prawa, a więc ponieśli szkodę pozostającą niewątpliwie w związku z przyczynowym ze zdarzeniem sprawczym.

Apelację od tego wyroku wywiódł wyłącznie pozwany Skarb Państwa, zaskarżając wyrok w części uwzględniającej powództwo i kwestionując przyjęcie istnienia związku przyczynowego pomiędzy bezprawną decyzją a szkodą powodów w postaci niezyskanego odszkodowania będącego ekwiwalentem odebranego gruntu.

Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym uwzględnił apelację, wobec zasadności zarzutów naruszenia prawa materialnego i oddalił powództwo.

Zaakceptował ustalenie spełnienia przesłanek uznania gospodarstwa rolnego za opuszczone. Jednakże Sąd odwoławczy uznał brak jakichkolwiek przesłanek, by ocenić, że treść decyzji byłaby inna, gdyby postępowanie zostało przeprowadzone prawidłowo, tj. z udziałem spadkobierców i gdyby oni byli adresatami poprawnie wydanej decyzji.

W tej sytuacji przyjęcie przez Sąd I instancji wystąpienia przesłanki związku przyczynowego naruszyło w ocenie Sądu Apelacyjnego art. 361 § 1 k.c. Zdaniem Sądu odwoławczego, wydanie wadliwej formalnie decyzji nie pozostaje w normalnym związku przyczynowym z utratą przez poprzedników prawnych

powodów własności gospodarstwa, co przesądza o braku podstaw prawnych do przyznania odszkodowania na podstawie art. 160 § 1 k.p.a.

Powodowie zaskarżyli w całości wyrok Sądu Apelacyjnego, formułując zarzuty w ramach obu podstaw kasacyjnych. Zarzucili błędną interpretację art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 160 § 1 k.p.a. przez uznanie wadliwych decyzji za niemogące być źródłem szkody.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uzasadniono pominięciem przez Sądy dokumentacji postępowania administracyjnego, a zwłaszcza protokołu z 15 maja 1971 r. podpisanego przez osoby nieznane, a stwierdzającego opuszczenie gospodarstwa przez ojca powodów w 1968 r., podczas gdy zmarł on w gospodarstwie w 1970 r.

Skarżący wnieśli o wydanie wyroku kasatoryjnego.

Pozwany Skarb Państwa wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej w całości oraz o zasądzenie solidarnie od powodów na rzecz pozwanego - Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kosztów postępowania kasacyjnego, powołując się na bezzasadność zarzutów skargi i odwołując się do wybranych dwóch orzeczeń SN.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Niezasadny okazał się zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., ponieważ przepis ten dotyczy dokonywania oceny dowodów, niedopuszczalnej do kwestionowania w postępowaniu kasacyjnym (art. 393³ § 3 k.p.).

Skarżący ponadto błędnie uzasadniają zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., bo pominięciem w materiale dowodowym, dołączonej na żądanie powodów, dokumentacji z postępowania administracyjnego z której w ocenie skarżących wynika wadliwość protokołu z dnia 15 maja 1971 r. Tymczasem przepis art. 233 § 1 k.p.c. dotyczy kryteriów prawidłowego dokonywania oceny dowodów, a nie pominięcia dowodów a więc zaniechania dokonania ich oceny. Natomiast pominięcie przy orzekaniu przez Sąd odwoławczy części materiału dowodowego zebranego w postępowaniu w obu instancjach mogłoby ewentualnie uzasadniać

zarzut naruszenia art. 382 k.p.c., ale takiego zarzutu skarga kasacyjna powodów nie zawiera.

Zasadnym okazał się natomiast zarzut błędnej interpretacji art. 361 § 1 k.c. poprzez uznanie przez Sąd II instancji, że wydanie wadliwej jedynie z przyczyn formalnych decyzji nie pozostaje w normalnym związku przyczynowym ze szkodą powodów. W ocenie Sądu II instancji brak jest bowiem przesłanek do przyjęcia, że gdyby postępowanie administracyjne zostało przeprowadzone prawidłowo, tj. z udziałem obecnych powodów, to treść decyzji byłaby inna.

Tymczasem nie sposób jest zaaprobować stanowczego zanegowania przez Sąd odwoławczy istnienia normalnego związku przyczynowego między formalnie wadliwą decyzją administracyjną a szkodą powodów, wynikającą z utraty własności nieruchomości na podstawie tej decyzji, wobec równie kategorycznego przyjęcia, że wydanie prawidłowej decyzji i tak prowadziłoby do identycznych następstw dla powodów.

Zważyć należy, że związek przyczynowy, co trafnie podkreślono w piśmiennictwie jest relacją zachodząca między zdarzeniami (wydaniem decyzji i powstaniem szkody), a nie między cechą jednego ze zdarzeń a jego następstwem. Innymi słowy zdarzeniem sprawczym było wydanie wadliwej formalnie bezprawnej decyzji administracyjnej, a nie wystąpienie okoliczności, które przesądziły o jej wadliwości.

Problem sprowadza się zatem do oceny, czy hipotetyczne powołanie się na legalne zachowanie alternatywne zawsze może wyłączać wystąpienie normalnego związku przyczynowego między bezprawnym zdarzeniem sprawczym a szkodą.

W nowszej judykaturze wskazuje się na ewoluowanie stanowiska w odniesieniu do konstrukcji tzw. przyczyny rezerwowej i potrzeby uwzględnienia indywidualnych okoliczności sprawy. Podkreśla się, że w razie wydania wadliwej z przyczyn formalnych decyzji na ocenę wpływu takiego zdarzenia sprawczego na powstanie stanu odpowiedzialności może mieć okoliczność, iż spełnione były przesłanki jej wydania o charakterze materialnoprawnym. Jednakże o wystąpieniu wówczas normalnego związku przyczynowego rozstrzyga ocena łącznie dwóch okoliczności: 1) wydanie zgodnej z prawem decyzji o takiej samej treści jak decyzja

dotknięta wadami natury formalnej oraz 2) możliwość przyjęcia z dużym prawdopodobieństwem, że decyzja taka zapadłaby w postępowaniu, w którym była wydana decyzja obarczona wadami formalnymi, gdyby owe wady nie wystąpiły. Nie chodzi natomiast jedynie o nieuchronność wydania takiej samej decyzji jak decyzja formalnie wadliwa, względnie innej decyzji wywołującej także szkodę w przyszłości (zob. wyrok SN z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 584/16, niepubl.).

Stan rzeczy, będący tzw. rezerwową przyczyną powstania szkody, bierze się więc pod uwagę dopiero przy ocenie przesłanki wystąpienia szkody, a nie normalnego związku przyczynowego, co umożliwia w powyższych wypadkach uwzględnienie indywidualnych okoliczności sprawy. Takimi okolicznościami w sprawie niniejszej byłoby wyjaśnienie, czy osobisty udział powodów w postępowaniu administracyjnym po śmierci ich ojca mógł mieć wpływ i jaki na ocenę, czy gospodarstwo ich poprzednika prawnego było *de iure* opuszczone w dacie wydania kwalifikowanej jako zdarzenie sprawcze inkryminowanej decyzji administracyjnej. Badania takiego zaniechał sąd odwoławczy.

Legalne alternatywnie zachowanie sprawcy występuje więc wówczas, gdy zostanie wykazane ale w sposób dostatecznie pewny, że w wypadku niedopuszczenia się naruszeń ważących na braku zgodności z prawem pierwotnej decyzji, zostałaby wydana inna, ale na tej samej podstawie prawnej i o tej samej treści (por. uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego: z dnia 14 marca 2014 r., III CSK 152/13, niepubl.; z dnia 22 stycznia 2013 r., I CSK 404/11, OSNC 2013/9/110; z dnia 4 marca 2010 r., I CK 380/09, niepubl.).

W piśmiennictwie podkreślono nawet, że lokalizacja legalnych zachowań alternatywnych w obszarze bezprawności względnej (relewancja naruszenia prawa formalnego w kontekście wyrządzonej szkody) wyłącza dopuszczalność powołania się przez Skarb Państwa na możliwość hipotetycznego wyrządzenia takiego samego uszczerbku decyzją wydaną zgodnie z prawem.

W tej sytuacji nie sposób zaaprobować stanowczego, a zarazem związłego stanowiska Sądu Apelacyjnego, że brak jest jakichkolwiek przesłanek, by ocenić, że gdyby postępowanie administracyjne zostało przeprowadzone prawidłowo

(tj. z udziałem powodów) to treść decyzji byłaby inna (s. 9 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Takie stwierdzenie, wykluczające stanowczo istnienie adekwatnego związku przyczynowego między wydaną decyzją a szkodą powodów (art. 361 § 1 k.c.), ocenić należy jako co najmniej przedwczesne, bo dokonane bez pogłębionej oceny, czy udział powodów w postępowaniu administracyjnym mógł mieć wpływ na zanegowanie wystąpienia przesłanki stanu „opuszczonego gospodarstwa” w dacie wydania decyzji z dnia 5 sierpnia 1971 r.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

kc

jw